

Eigenaarschap, gemeentelijke sturing en de rol van burgerinitiatieven in de warmtetransitie

Naar aanleiding van de Motie “een warmer hart voor Amstelveen” is in kaart gebracht hoe omgegaan kan worden burgerinitiatieven rond collectieve warmte oplossingen. Hierbij is het van belang dat een gemeentelijke leidraad daarvoor past binnen de kaders van de nieuwe warmtewet (Wet collectieve warmtevoorziening of Warmtewet 2.0) die in 2024 naar verwachting vastgesteld wordt.

Veranderingen in de warmtewet – invoering Warmtewet 2.0

Uiteraard moeten de Tweede en Eerste Kamer er ook nog wat vinden, maar het streven van dit kabinet is om een nieuwe warmtewet (de Warmtewet 2.0) op 1 juli 2024 in werking te laten treden. Er is nog veel onduidelijk over wat deze nieuwe wet gaat betekenen, maar de eerste contouren van de nieuwe warmtewet zijn al wel duidelijk. Op weg naar de invoering van deze nieuwe warmtewet zijn er nog de nodige stappen te nemen. In het eerste kwartaal van 2023 zal de warmtewet 2.0 naar de Raad van State gaan, waarna het na het zomerreces naar de tweede- en eerste kamer zal gaan.

De meeste onderwerpen uit de bestaande warmtewet zullen in de Warmtewet 2 ongewijzigd worden voortgezet. Althans, als er niet te veel aan de consultatieversie gesleuteld wordt voordat de Warmtewet 2 in werking treedt. Om de beoogde toename van warmtenetten te kunnen realiseren, zal een nieuwe marktordening van de warmtesector worden ingevoerd. In de brief aan de tweede kamer over de nieuwe warmtewet van 9 december 2022 stelt Minister Jetten dat de warmte-infrastructuur in publieke handen komt. Bij de toewijzing van warmtekavels moeten gemeenten er dus altijd op toezien dat de infrastructuur voor de warmtelevering in publieke handen is. Hierbij zijn volgens de Minister wel samenwerkingverbanden mogelijk, zolang een publieke partij doorslaggevend zeggenschap heeft over de infrastructuur.

Het zal tijd kosten om de benodigde publieke realisatiekracht op te bouwen en daarom zal in de warmtewet 2 een ingroeiperiode van 7 jaar op worden genomen. Gedurende deze ingroeiperiode (juli 2024-juli 2031) kunnen gemeenten nog warmtebedrijven aanwijzen die niet voldoen aan de vereisten van infrastructuur in publieke handen. Een belangrijke uitzondering op de publieke meerderheidseis is dat collectieve warmtesystemen met minder dan 1500 aansluitingen uitgezonderd zijn. Hierdoor is het mogelijk voor private partijen en

burgerinitiatieven om hier volledig of deels eigenaar te zijn zonder dat er een publieke partij een meerderheidsbelang heeft.

De verwachting is dat bewoners initiatieven in Amstelveen minder dan 1500 aansluitingen zullen omvatten

Rol van burger initiatieven - nu en in de toekomst

Net als private warmtebedrijven kunnen ook bewoners zich organiseren om gezamenlijk een initiatief te beginnen voor een collectieve warmtevoorziening. De afgelopen jaren zijn bewoners steeds vaker zelf het initiatief gaan nemen om een warmtenet in hun wijk te realiseren (denk hierbij aan Ketelhuis WG in Amsterdam, het warmtenet in Muiderberg en Buurtwarmte Enkhuizen). Het is nog onduidelijk wat de juridische positie van burger initiatieven wordt binnen de nieuwe warmtewet; en of deze aangemerkt worden als publiek. Burgerinitiatieven lobbyen, via de koepelorganisatie Energie Samen, om burgerinitiatieven binnen de Warmtewet 2 aan te merken als publiek. Gezien de omvang van wijken waar burgerinitiatieven spelen (vaak <1500 woningen) blijft er ongeacht de Warmtewet 2 een rol voor burger initiatieven.

Hoe kan je als gemeente omgaan met burgerinitiatieven?

Stap 1: Stimuleren van bewoners om zich te verenigen in een collectief

In het coalitieakkoord 'Een zekere en stabiele toekomst voor Amstelveen' is opgenomen dat de coalitie wijkinitiatieven om gemeenschappelijk energie op te wekken wil faciliteren, stimuleren en coördineren. Het Amstelveens servicepunt energie advies is ingericht om de VvE's maar ook inwonerinitiatieven te ondersteunen.

Gemeenten hebben echter ook beperkte capaciteit en middelen beschikbaar. Het is dus belangrijk om als gemeente vroegtijdig te zien wanneer bepaalde initiatieven kansrijk zijn en breder worden gedragen binnen een wijk. Inwoners duidelijke kaders meegeven wanneer zij bij de gemeente kunnen aankloppen en wat de gemeente kan bieden is daarbij behulpzaam. Als voorbeeld kan de gemeente bepalen dat zij initiatieven pas wil faciliteren of (co)-financieren als er een bepaald aantal handtekeningen zijn opgehaald waaruit draagvlak binnen een buurt of wijk blijkt.

Acties	
Burgerinitiatief	Gemeente
• Zoek stakeholders met 'energie' en gezamenlijk belang • Bekijk welke organisaties, verenigingen of sleutelfiguren in de wijk je als burger initiatief wilt betrekken • Organiseer het burgerinitiatief	• Communicatie vanuit de gemeente richting een burgerinitiatief wat de gemeente kan betekenen en onder welke randvoorwaardende gemeente mee werkt
Op te leveren producten	
• Commitment van een groep bewoners door bijvoorbeeld handtekeningen van bewoners in de wijk	

Stap 2: Het komen tot een startdocument en intentieovereenkomst – loslaten en faciliteren met professionele ondersteuning

Wanneer er een collectief gevormd is moet je als gemeente vooral zorgen dat er geen stilte valt; opgebouwd vertrouwen en enthousiasme vervliegt snel. Het is belangrijk om als gemeente te blijven *faciliteren* maar wel een stap terug te nemen in de betrokkenheid om een initiatief zelfstandig tot een concreet plan te laten komen. Wanneer er een concreet plan opgesteld is, kan de gemeente het gesprek aangaan om tot een intentieovereenkomst te komen.

De provincie Noord-Holland heeft een subsidie opengesteld voor burgerinitiatieven om warmteprojecten te ondersteunen. Deze subsidie richt zich op de opstart fase van burger initiatieven (denk hierbij aan zaalhuur voor informatiebijeenkomsten, inhuur van deskundigen voor advies en de professionaliseren van burger initiatieven). De subsidie heeft een dekking van 100% van de noodzakelijke kosten tot €10.000 euro. De gemeente Amstelveen kan bewoners hier actief op wijzen en ondersteunen bij aanvragen.

Ook de gemeente Amstelveen heeft een subsidie regeling (2023) beschikbaar voor energieadvies en proces begeleiding

Het belangrijk om in deze fase niet te snel de slag naar de (technische) inhoud te maken. Het is belangrijk om eerst ervoor te zorgen dat kaders en procesafspraken duidelijk zijn bij alle partijen. Stel daarom als gemeente ook bepaalde eisen aan deze kaders en procesafspraken. Neem gezamenlijke uitgangspunten op in een startdocument.

Acties	
Burgerinitiatief	Gemeente
Stakeholders, regie en organisatie • Stel projectleider aan • Zoek stakeholders met 'energie' en gezamenlijk belang • Denk na over de eigenaarsvorm van het burgerinitiatief • Stel een gezamenlijk communicatieplan op • Benoem gezamenlijk, met de gemeente, de risico's (zowel inhoudelijk als procesmatig) • Maak een projectplanning: per stap verwachtingen, resultaten en de go/no-go's Participatie en Communicatie • Breng de wijk in beeld: welk type bewoners (sociaal-economisch), welke type gebouwen, maar ook communicatie-doelgroepenanalyse.	Stakeholders, regie en organisatie • Geef het burgerinitiatief mee welke randvoorwaarden de gemeente stelt aan de eigenaarsvorm en hoe je tot afspraken komt over gebruik van de openbare ruimte • Onderzoek hoe en wanneer de gemeenteraad wordt geïnformeerd over plannen en resultaten Participatie en Communicatie • Organiseer een heldere communicatiestructuur tussen het burgerinitiatief, de gemeente en externe stakeholders

• Maak een communicatieplan over het project én over het participatietraject Techniek en financiering • Breng de wijk in beeld: analyseer (GIS) data over gebouwgegevens, verbruiksgegevens, renovatie-, infrastructuur- en gemeenteplannen in de openbare ruimte • Bepaal de grens van het voorlopige plangebied (eventueel opgedeeld in clusters) • Start haalbaarheidsonderzoeken voor verschillende warmteopties en benoem kansen, risico's en no-go's en benodigde minimale incl. isolatie- en bouwkundige maatregelen • Onderzoek samen met de gemeente subsidiemogelijkheden en financieringsopties Koppelkansen • Overleg met de gemeente welke koppelkansen er zijn in de wijk	Techniek en financiering • Ondersteun burger initiatieven met het in beeld brengen van de wijk ondersteun bij een analyse(GIS) van data over gebouwgegevens, verbruiksgegevens, renovatie-, infrastructuur- en gemeenteplannen in de openbare ruimte. Let hierbij op privacy i.r.t. wet- en regelgeving. • Onderzoek samen met het burgerinitiatief subsidiemogelijkheden en financieringsopties Koppelkansen • Identificeer de andere opgaven in de wijk • Onderzoek of er verbindingen te maken zijn met andere programma's, medewerkers, plannings en communicatietrajecten • Verken koppelkansen voor werk in de ondergrond en openbare ruimte, en koppel plannings in de uitvoeringsfase
Op te leveren producten	
• Een startdocument opgesteld door het burgerinitiatief in overleg met de gemeente ○ Procesafspraken, vastgelegd in Startdocument: ○ Context, scope, doel & uitgangspunten ○ Verkenning koppelkansen ○ Participatie-strategie ○ Schets warmte-oplossing incl. businesscase ○ Organisatie, planning & middelen • Intentieovereenkomst tussen burgerinitiatief en de gemeente	

Stap 3: Het komen tot een volwaardig project en samenwerkingsovereenkomst

Wanneer een burgerinitiatief concreter begint te worden is het tijd om als burgerinitiatief te professionaliseren en gezamenlijk met de gemeente te richten op concretisering van het project. Naar aanleiding van een startdocument en intentieovereenkomst tussen het burgerinitiatief en de gemeente kan de gemeente dit initiatief als elk ander initiatief behandelen

(bijvoorbeeld een privaat initiatief), of burgerinitiatieven juist extra ondersteunen. Dit is een keuze die intern gemaakt moet worden bij de gemeente. Hier kan je als gemeente kiezen om te blijven *faciliteren* of meer een *stimulerende rol* te pakken.

Concrete acties om te faciliteren en stimuleren:

- Vanuit de gemeente capaciteit bieden door medewerkers vanuit de gemeente (deels) te detacheren bij burgerinitiatieven
- Een accountmanager aanstellen of aanwijzen die zich bezig houdt met een bepaald burgerinitiatief om zo meer betrokken te zijn
- Additionele subsidies beschikbaar stellen voor de professionalisering en uitwerking van burgerinitiatieven

Op te leveren producten:

- Vastgesteld plan, met daarin o.a.
 - De businesscase, incl. financiering en subsidies
 - Het voorlopig ontwerp
 - Planning op wijk, straat en gebouwniveau
 - Voorlopig aanbod gebouweigenaren
 - Geïnformeerde en betrokken bewoners
- Samenwerkingsovereenkomst stakeholders

Sturingsmogelijkheden voor gemeenten op warmtetechnieken

Het is belangrijk om kaders waar een collectieve warmtevoorziening aan moet voldoen aan de voorkant helder te hebben en helder te communiceren naar mogelijke burgerinitiatieven. Denk hier aan bijv. de eisen aan warmtebronnen of de eisen aan een locatie van een opweklocatie, bedenk goed wat belangrijk is bij het gebruik van de openbare ruimte (koop, huur, recht van opstal)

Hierbij ligt het voor de hand om elk initiatief op transparante en non-discriminatoire uitgangspunten te behandelen. Ook een burgerinitiatief zal daarbij in overleg met de gemeente tot ontwerpkeuzes moeten komen, vergunningen moeten aanvragen en (grond)overeenkomsten moeten sluiten net zoals bijvoorbeeld een private ontwikkelaar.

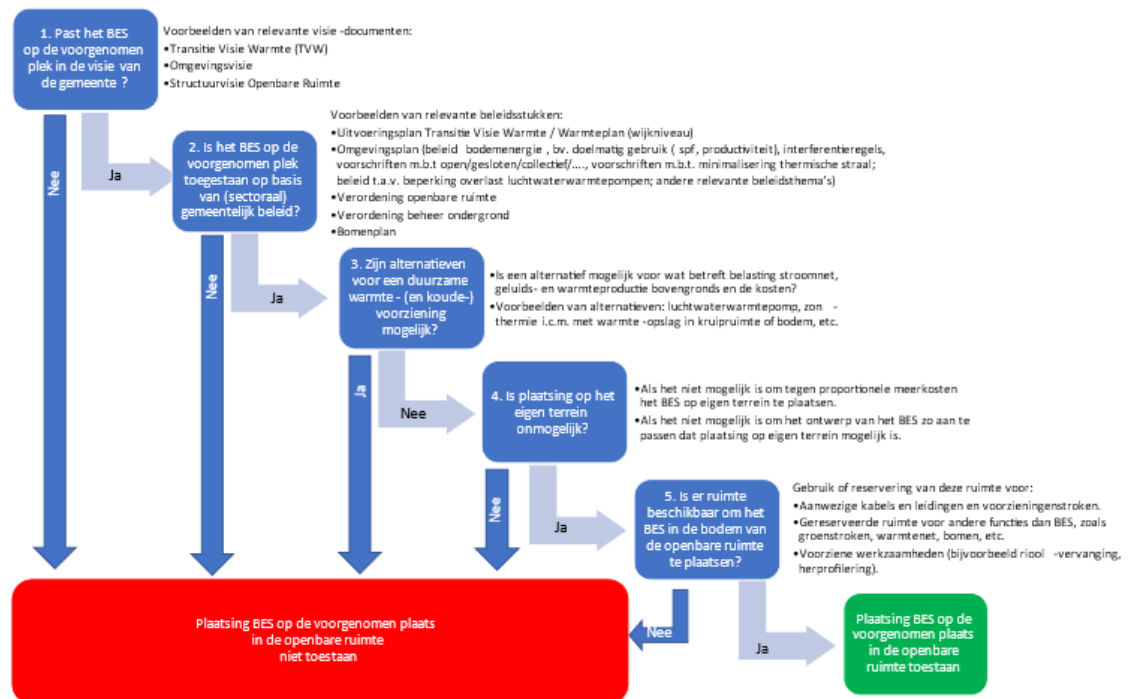
Door de kaders aan de voorkant helder te hebben wordt voorkomen dat pas in een latere fase, wanneer er al veel tijd en geld in een initiatief is gestopt, de initiatiefnemer er achter komt dat de gemeente geen toestemming wil of kan verlenen voor een bepaald initiatief.

Om hier richting aan te geven is een afwegingskader bewoners initiatief in de openbare ruimte ontwikkeld, te vinden in de bijlage. Naar aanleiding van ervaring met bewonersinitiatieven wordt deze waar nodig aangepast.

Bijlage

Afwegingskader V1 – na overleg met bewoners aan te passen voor Amstelveen

(Technische ruimte in openbaar gebied? –

Bij voorkeur installatieruimte in gebouw)